

Medzinárodný pohľad na kultúrny transfer

PECNÍKOVÁ, Jana – BOHUŠOVÁ, Zuzana (eds.): *Kultúrny transfer v zjednotenej Európe/Cultural Transfer in the United Europe*. Tallin: Teadmus 2022. 246 s. ISBN 978-9916-9704-9-2

Adriana Laputková

Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
adriana.laputkova@smail.unipo.sk

Publikácia *Kultúrny transfer v zjednotenej Európe/Cultural transfer in the United Europe*, vydaná v Talline (Estónsko), ponúka odbornej verejnosti výber šiestnástich vedeckých príspevkov, siedmich v anglickom a deviatich v slovenskom jazyku. Ich autori pôsobia na šiestich slovenských a troch zahraničných univerzitách. Editorkami tejto antológie sú Jana Pecníková z Katedry romanistiky a Zuzana Bohušová z Katedry germanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, obe skúsené vysokoškolské učiteľky, autorky mnohých vedeckých prác a riešiteľky viacerých vedeckých projektov.

Táto dvojjazyčná publikácia pozostáva z úvodnej časti s dvoma príspevkami, po ktorej nasledujú kapitoly venované štyrom užšie zameraným témam: *Kultúrny transfer v múzeách, móde a konvergencii*; *Kultúrny transfer v komiksoch, literatúre a kritike prekladu*; *Kultúra ako transfer v literatúre a preklade* a *Kultúra ako transfer v jazyku a komunikácii*.

Autorky úvodnej časti predstavujú pojem kultúrny transfer a jeho históriu. Jana Pecníková ponúka dvojjazyčnú verziu svojho textu a dotýka sa podôb tohto pojmu v humanitných vedách. Takisto sa venuje kultúrnemu kontaktu a základnej terminológii, ktoré ho vymedzujú. V nasledujúcom príspevku Zuzana Bohušová pridáva pojmy súvisiace s kultúrnym transferom, ich tvorbu a uvádza konkrétne príklady, ktoré dokresľujú jeho symetriu a asymetriu, pričom ho prepája s výučbou budúcich tlmočníkov a prekladateľov.

Kapitola *Cultural Transfer in Museums, Fashion and Convergence* alebo *Kultúrny transfer v múzeách, móde a konvergencii* obsahuje tri príspevky v anglickom jazyku. V prvom z nich sa Laia Anguix zaoberá transformáciou európskych múzeí a transeurópskej a medzinárodnej (*transnational*) snahe obnoviť ich fungovanie po období pandémie Covid-19, počas ktorého mnohé z nich boli uzavreté pre verejnosť. Na jednej strane sa dotýka hlavných problémov týchto inštitúcií, na druhej strane ich snahy hľadať a v mnohých prípadoch aj nájst' tvorivé riešenia využitím digitálnych a internetových nástrojov. Autorka sa takisto zmieňuje o obmedzeniach a finančnej pomoci v jednotlivých krajinách EÚ, ako i o centrálne iniciovanej podpore v tomto neľahkom období. Nasledujúci príspevok je výsledkom spolupráce piatich autorov (Magdalena Ciobanu Stoian, Angela Madan, Andreea Stratila Irimia, David-Florin Ciocodeica a Mihai Mehedintu). Skúmajú v ňom pohľady zákazníkov na módnny priemysel a jeho dopad na udržateľnosť. Módu považujú za umelecký produkt odrážajúci stav kultúry, spoločnosti a životného prostredia danej doby a regiónu, čomu sa prispôsobujú aj nadnárodné spoločnosti. Autori sústreďujú pozornosť na transformáciu módného priemyslu v dôsledku protipandemických opatrení, čo súvisí so spoločenskou zodpovednosťou podnikov (*corporate social responsibility*), udržateľnosťou a tzv. udržateľnou spotrebou (*sustainable consumption*). Posledný príspevok prvej kapitoly zdôrazňuje úlohu kultúrnych služieb, keďže svojou pridanou hodnotou prispievajú k približovaniu a rozširovaniu kultúrnych hodnôt a k zvyšovaniu úrovne

spoločenského povedomia. Daniela Mališová v ňom zisťuje, či v rámci EÚ dochádza ku konvergencii vo výdavkoch na kultúru a zároveň, aké sú výdavky domácností na kultúru aj v Slovenskej republike.

Druhá kapitola *Cultural Transfer in Comics, Literature and Translation Criticism*, čiže *Kultúrny transfer v komiksoch, literatúre a kritike prekladu*, obsahuje tri príspevky v anglickom jazyku. Autorom prvého z nich je Ruslan Saduov, ktorý predstavuje tému prvej svetovej vojny v komikse *Diptych* v ruskom a *Unastoria* v talianskom jazyku. Vo svojom bádání dospieva k rozdielom vo vnímaní tohto žánru a témy prvej svetovej vojny v Rusku a v Taliansku, čo pramení z odlišného kultúrneho zázemia. V ďalšom príspevku sa Monika Zázrivcová zaoberá potenciálom literatúry a čítania transformovať čitateľa, formovať jeho postoje a pomáhať mu prekonávať rôzne úskalia. Opiera sa pritom o myšlienky vybraných filozofov, ktorí sa v zložitých časoch utiekali i k literatúre pochádzajúcej z iných kultúr, a predstavuje diela, ktoré považuje za inšpiratívne a ktoré môžu ovplyvniť nielen vnútorný život človeka, ale v konečnom dôsledku i celkovú spoločnosť. Posledný príspevok druhej kapitoly, autorkou ktorého je Natália Dúbravská, sa venuje relatívne novej vedeckej disciplíne, kritike prekladu. Autorka v ňom skúma prístup k prekladu a jeho kvalite zo strany teoretikov z rôznych kultúrnych prostredí a prezentuje niekoľko príkladov ilustrujúcich teoretické poznatky.

Nasledujúca kapitola s názvom *Culture as Transfer in Literature and Translation*, čiže *Kultúra ako transfer v literatúre a preklade*, obsahuje štyri príspevky v slovenskom jazyku. V prvom z nich sa Ivan Šuša zameriava na interkultúrne vzťahy medzi Talianskom a Slovenskom, konkrétne na obdobie po roku 1989, ktoré sa vyznačovalo prekladateľskou slobodou a zmenou v dovtedajšom vnímaní talianskej literatúry, čo prispelo k rozšíreniu tvorby talianistov na Slovensku, teda i jej tematického spektra. V rámci tohto obdobia autor identifikuje fázy a postupy pri výbere diel na preklad a špecifikuje problematické tematické oblasti. Autorkou nasledujúceho príspevku je Lucia Ráčková, ktorá sa zaoberá prekladom čierneho románu *Za značkami sú ľudia* (J. Incardona) z francúzštiny do slovenčiny, presnejšie, kultúrne podmienenými slovnými spojeniami, ktoré môžu byť pre prekladateľa náročné. Autorka prezentuje vlastné riešenia prekladu vybraných kultúrne motivovaných výrazov. Ďalší príspevok je akousi úvahou Anity Huťkovej o pojme preklad, ktorý sa okrem translácie používa i v oblasti kulturológie. Autorka zisťuje, či je tento termín vnímaný a používaný oboma oblasťami výskumu rovnako, a ponúka prierez historického vývinu pojmov, ako napríklad kultúrny obrat, kultúrny a interkultúrny preklad, multikulturalizmus, transkulturalita alebo globalizácia ako preklad. Posledný príspevok tejto kapitoly od Veroniky Gondekovej skúma preklad viac ako štyristo antroponým označujúcich postavy superhrdinov a superzlosynov z vybraných komiksov dvoch amerických vydavateľstiev. Uvádza v ňom postupy odporúčané odborníkmi, ako aj konkrétne problémy, ktorým prekladateľ v procese prekladu vlastných mien čelí. Zároveň svoje otázky konzultuje so samotným prekladateľom daných komiksov a delí sa s čitateľom o výstupy.

Posledná kapitola *Culture as Transfer in Language and Communication* alebo *Kultúra ako transfer v jazyku a komunikácii* pozostáva zo štyroch príspevkov v slovenskom jazyku. Prvý z nich je od Patrície Molnárovej a venuje pozornosť politickej kultúre. Autorka analyticky-interpretačne skúma jazyk prezentovaný v politicky orientovaných médiách pred a po roku 1989, ktorý vplýva na spoločnosť a prispieva k formovaniu jej hodnôt a postojov. V procese identifikuje konceptuálne metafory a tematické tendencie typické pre dané obdobie, pričom zohľadňuje „historicko-spoločenský, kultúrno-politický i hodnotový transfer na pozadí kognitívno-lingvistického nazerania na jazyk mediálnej sféry v autoritatívnom

a demokratickom štátoprávnom usporiadaní“ (s. 193). Nasledujúci príspevok od Zuzany Slobodovej prepája dosahy posledných rokov na turistický ruch, ktorý je nútený hľadať nové spôsoby zatriktívnenia ponúkaných produktov a služieb. Jednou z možností je rozprávanie príbehov (*storytelling*), ktorého cieľom je pôsobiť na emócie a ktoré je úzko späté napríklad s interkultúrnou a marketingovou komunikáciou, kultúrou alebo kultúrnou krajinou. V ďalšom príspevku sa Ivana Pondelíková venuje románu o živote žien a politickom dianí v Afganistane *Tisíc žiarivých slnk* (Khaled Hosseini) a prekladu lingvokulturém, ktoré autor v pôvodnom jazyku použil, aby čitateľovi priblížil miestne zvyklosti. Autorka sa konkrétne zameriava na jazyk týkajúci sa moslimského odievania a gastronómie, jeho preklad do slovenského jazyka a poskytuje vlastné riešenia problematických výrazov. Posledný príspevok publikácie je prípadová štúdia Kataríny Mičicovej týkajúca sa využívania miestnej tradičnej kultúry v podnikoch cestovného ruchu v okolí Myjavy, konkrétne typov ponúkaných výrobkov, zmien, ktoré na nich boli uskutočnené, a premenou „pôvodných funkcií týchto prvkov po ich prenesení do prostredia cestovného ruchu“ (s. 231–232). Predmetom jej výskumu je i Centrum tradičnej kultúry v danom meste a jeho aktivity v oblasti podpory cestovného ruchu.

Pri hodnotení tejto antológie a opodstatnenosti jej miesta na trhu je vhodné uviesť, že kultúra a pojmy s ňou spojené sú pomerne často diskutovanou témou, no bádanie o nich je súčasťou predovšetkým spoločenských a humanitných disciplín. V anglofónnom prostredí sa v poslednom desaťročí témou kultúrneho transferu zaoberali viacerí autori. Skúmajú napríklad dejiny pojmu, interkultúrnú komunikáciu v minulosti alebo výskumné metódy a výstupy v tejto oblasti (napr. Feuchter a kol., 2011; Flockhart, 2008; Rossini a Toggweiler, 2014; Schmale, 2012; Stockhorst, 2010). Pre čitateľa-odborníka sú takisto k dispozícii publikácie orientované na vzťah medzi rôznymi aspektmi kultúry a marketingom či vývojom produktov, alebo inováciami (napr. Jan a kol., 2014; Spálová a Szabóová, 2020; Štetka, 2015; Štetka a kol., 2016). Medzi novšie práce patrí monografia zameraná na tému kultúrneho transferu v divadelnom a hudobnom umení (Mojžišová, 2021). V slovenskom prostredí autori venujúci sa lingvistike a prekladu zvyčajne skúmajú interkultúrne vzťahy a kultúrny transfer ako prenos kultúry z pôvodného do cieľového jazyka. Čitateľ môže nájsť viacero príspevkov z tejto oblasti napríklad v týchto časopisoch: *Culturologica Slovaca*,¹ *Kritika prekladu*,² *Nová filologická revue*.³ V tomto zmysle je obsahové zameranie recenzovanej publikácie cenným prínosom pre slovenský i pre medzinárodný trh. Jednotlivé príspevky sa venujú odlišným témam, či už humanitne alebo ekonomicky orientovaným, no v každom sa prelínajú rôzne aspekty kultúry a kultúrneho transferu, či už v rámci európskeho priestoru alebo mimo neho. Autori zároveň dostávajú priestor prezentovať rôzne uhly pohľadu. Teoretickejšie zamerané články osvetľujú základnú terminológiu, čím pomáhajú čitateľovi vnoriť sa do problematiky. Na druhej strane, príspevky orientované na prax, teda na človeka, jeho vnútorný svet, kultúru a tradície, no i na jazyk a interkultúrne vzťahy ním podmienené predstavujú kvalitný zdroj vedeckých dát využiteľný v ďalšom výskume.

Táto antológia vznikla v rámci programu EÚ 611357-EPP-1-2019-1-SK-EPPJMO-MODULE, Jean Monnet Module: *Cultural Transfer in the United Europe: differences, challenges and perspectives*, ktorého prioritou je „posilniť povedomie o témach kultúrnej identity, kultúrnej diplomacie, kultúrneho transferu a mnohých ďalších oblastí, ktoré prepájajú

¹ Dostupné na internete: <<http://www.culturologicaslovaca.ff.ukf.sk/>> [Cit. 2023-19-03.]

² Dostupné na internete: <<https://www.kritikaprekladu.sk/>> [Cit. 2023-19-03.]

³ Dostupné na internete: <<https://ojs.umb.sk/index.php/nfr/index>> [Cit. 2023-19-03.]

kultúru/y (nielen) v priestore EÚ a (nielen) v procese európskej integrácie“. Tento cieľ sa zostavovateľkám určite podarilo splniť, keďže poskytli priestor autorom z rôznych krajín, teda z odlišného kultúrneho prostredia, ako aj z rôznych vedeckých disciplín. Určitým nedostatkom môže byť jazyk textu. Keďže absentuje anglická verzia slovenských a slovenská verzia anglických príspevkov, zužuje sa možnosť posilniť povedomie o tejto téme u anglicky a/alebo slovensky nehovoriacej skupiny odborníkov. V budúcnosti by preto bolo vhodné túto skutočnosť zohľadniť.

Literatúra:

Culturologica Slovaca. [Cit. 2023-19-03.]

Dostupné na internete: <<http://www.culturologicaslovaca.ff.ukf.sk/>>

FEUCHTER, J. – HOFFMANN, F. – YUN, B. (2011): *Cultural transfers in dispute: representations in Asia, Europe and the Arab World since the Middle Ages*. Frankfurt, New York: Campus Verlag GmbH.

FLOCKHART, T. (2008): *The europeanization of Europe: the transfer of norms to Europe, in Europe and from Europe*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.

JAN, M. A. – SHAH, S. M. – KHAN, K. U. (2014): The impact of culture on innovation: the moderating role of human capital. In: *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 4/2, s. 607–627.

Kritika prekladu. [Cit. 2023-19-03.] Dostupné na internete: <<https://www.kritikaprekladu.sk/>>

MOJŽIŠOVÁ, M., ed. (2021): *Cultural and artistic transfers in theatre and music past, present, and perspective*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

Nová filologická revue: časopis o súčasnej lingvistiky, literárnej vede, translatológii a kulturológii. [Cit. 2023-19-03.] Dostupné na internete: <<https://ojs.umb.sk/index.php/nfr/index>>

ROSSINI, M. – TOGGWEILER, M. (2014): Cultural transfer: an introduction. In: *Word and Text*, 4/2, s. 5–9.

SCHMALE, W. (2012): *Cultural transfer. EGO*. [Cit. 2023-19-03.] Dostupné na internete: <<http://ieg-ego.eu/en/threads/theories-and-methods/cultural-transfer/wolfgang-schmale-cultural-transfer>>

SPÁLOVÁ, L. – SZABÓOVÁ, V. (2020): Recipročný transfer umenia a značiek alebo kultúrny supermarket? In: *Culturologica Slovaca*, 5/1, s. 39–50.

STOCKHORST, S., ed. (2010): *Cultural transfer through translation: the circulation of enlightened thought in Europe by means of translation*. Amsterdam, New York: Rodopi.

ŠTETKA, P. – ŠLOSÁR, R. – MAJTÁN, Š. (2016): The role of cultural diversity in new product sales forecasting. In: *Studia economiczne. Zeszyty naukowe Uniwersytetu ekonomicznego w Katowicach*, 4/280, s. 199–211.

ŠTETKA, P. (2015): Cultural impact on innovations diffusion across the European markets. In: T. Klieštik (ed.): *Globalization and its socio-economic consequences (Part 2)*, 2. vyd. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, s. 779–791.